

ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

ДІЯЛЬНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ЗНЗ ЩОДО ПРОФІЛАКТИКИ ВІКТИМНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Дипломна робота з соціальної педагогіки
(освітньо-кваліфікаційний рівень «Бакалавр»)
студентки 4 курсу 42 групи
галузі знань:
0101 Педагогічна освіта
напряму підготовки:
6.010106 Соціальна педагогіка
Вонсович Юлії Юрївни

Керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент **І. В. Літяга**

Рецензент: кандидат педагогічних наук,
асистент кафедри природничих та соціально-
гуманітарних дисциплін КВНЗ «Житомирський
інститут медсестринства» ЖОР
В. О. Коваленко

м. Житомир – 2017 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ВІКТИМНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ У ЗНЗ	8
1.1. Феномен віктимної поведінки в підлітковому віці: сутність та види віктимної поведінки підлітків.....	8
1.2. Характеристика основних чинників, факторів формування та критеріїв ризику віктимізації підлітків	15
1.3. Зміст основних напрямів та форм соціально-педагогічної профілактики віктимної поведінки підлітків в ЗНЗ.....	28
Висновки до першого розділу	40
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗМІСТУ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ВІКТИМНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ЗНЗ	42
2.1. Програма емпіричного дослідження віктимної поведінки у підлітковому середовищі	42
2.2. Аналіз результатів емпіричного дослідження щодо профілактики віктимної поведінки підлітків у системі діяльності соціального педагога ЗНЗ	47
2.3. Програма щодо соціально-педагогічної профілактики віктимної поведінки підлітків в умовах ЗНЗ.....	66
Висновки до другого розділу	80
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	85
ДОДАТКИ	94

ВСТУП

Актуальність дослідження. Останнім часом в Україні у різних сферах життя та освітнього процесу відбуваються кардинальні і стрімкі зміни, що призводять до різних поведінкових відхилень у підлітковому середовищі. Підлітковий вік вважають одним із найскладніших періодів розвитку людини, адже незважаючи на його відносну короткочасність, він практично визначає все подальше життя людини. Часто трапляється так, що необізнаність підлітка та брак у нього життєвого досвіду штовхають його до необдуманих вчинків, і як наслідок, виникає ризик віктимної поведінки. Через свої вікові особливості, підлітки більше ніж інші категорії піддаються впливу віктимогенних чинників. Саме підлітки через несформованість власної системи ціннісних орієнтацій та схильність удаватися до крайнощів - найбільше піддаються зовнішнім впливам, які відіграють значну роль у детермінації віктимної поведінки. Аналізуючи негативні тенденції у підлітковому середовищі в ЗНЗ, можна виокремити такі віктимні прояви, як високий рівень агресивності, жорстокості, конформність та ригідність підлітків. Усі перераховані поведінкові прояви значно активізують процес віктимізації, а саме: перетворення підлітка у жертву несприятливих умов соціалізації. В сучасних умовах підлітки дуже часто стають жертвами жорстокого поводження, злочинів та насильства, саме тому проблема віктимності підлітків та її соціально-педагогічна профілактика займає вагомe місце серед інших актуальних проблем сучасності.

На сьогодні, збільшення кількості віктимних підлітків є нагальною проблемою, розгляд і розв'язання якої спонукали багатьох вітчизняних та закордонних дослідників до переосмислення проблеми вибору відповідних форм та методів соціально-педагогічної профілактики віктимної поведінки підлітків. Так, наприклад, ключові поняття і специфіку соціально-педагогічної віктимології розглядали такі науковці, як: Т. Ф. Алексеєнко, О. О. Андроннікова, М. А. Галагузова, Л. Г. Захарова, Ф. А. Мустаєва, В. І. Полубинський, Д. В. Рівман, М. В. Шакурова. Актуальні питання профілактики підліткової віктимності відображені у роботах С. А. Белічевої, В. І.

Загвязинського, А. В. Мудрика, Р. В. Овчарової, М. А. Одинцової, В. В. Терпелюка, Г. Й. Шнайдера та інших науковців.

Таким чином, недостатня розробленість теоретичних засад розвиваючої та профілактичної роботи з віктимними підлітками – учнями ЗНЗ спричиняє ситуацію, коли соціально-педагогічна профілактика віктимної поведінки в підлітковому середовищі сьогодні не здійснюється на належному рівні, а профілактично-корекційні заходи не завжди підібрані адекватно і тому не є цілком ефективними. Відповідно до цього, можна виділити декілька суперечностей з приводу зазначеної проблематики:

1) необхідністю цілеспрямованої системи, яка б передбачала соціально-педагогічну профілактику та підтримку підлітків із запобіганням одночасно всіх актуальних видів віктимної поведінки та відсутністю відповідних програм профілактики соціально-педагогічних чинників та факторів віктимізації;

2) наявністю різноманітних форм та методів соціально-педагогічної роботи з підлітками загалом та тим, що вони не застосовуються в соціально-педагогічній діяльності ЗНЗ.

Охарактеризовані суперечності, особлива актуальність проблеми, її недостатня теоретична та практична розробленість й обумовили вибір теми дипломної роботи, а саме: ***«Діяльність соціального педагога ЗНЗ щодо профілактики віктимної поведінки підлітків»***.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити соціально-педагогічний зміст та форми соціально-педагогічної профілактики віктимної поведінки підлітків в умовах ЗНЗ.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати сутність і зміст поняття «віктимна поведінка» в теорії та практиці соціально-педагогічної діяльності.

2. Охарактеризувати основні чинники та фактори формування віктимної поведінки в підлітковому середовищі та описати критерії ризику віктимізації підлітків.

3. Вивчити основні засади профілактичної діяльності в ЗНЗ, обґрунтувати зміст, форми та напрями соціально-педагогічної профілактики віктимної поведінки підлітків в умовах ЗНЗ.

4. Розробити програму щодо соціально-педагогічної профілактики віктимної поведінки підлітків в умовах ЗНЗ.

Об'єкт дослідження: процес соціально-педагогічної профілактики віктимної поведінки підлітків.

Предмет дослідження: система форм та методів соціально-педагогічної профілактики віктимної поведінки підлітків в умовах загальноосвітнього навчального закладу.

Методи дослідження. Для виконання поставлених завдань дослідження було використано аналіз науково-теоретичних джерел, систематичне спостереження, анкетування, тестування, статистичні методи кількісної та якісної обробки отриманих результатів.

Експериментальна база дослідження: дослідно-експериментальна робота здійснювалася на базі Житомирського екологічного ліцею №24.

Практичне значення дослідження полягає в розробці програми щодо соціально-педагогічної профілактики віктимної поведінки підлітків в умовах загальноосвітнього навчального закладу.

Теоретичне значення дослідження: узагальнено і систематизовано наукові дослідження про сутність та специфіку соціально-педагогічної профілактики віктимної поведінки підлітків в умовах ЗНЗ.

Публікації за темою дослідження. Основні теоретичні положення та результати дипломного дослідження знайшли своє відображення у одному науковому виданні, а саме: Вонсович Ю. Ю. Діяльність соціального педагога ЗНЗ щодо профілактики віктимної поведінки підлітків / Ю. Вонсович // Актуальні проблеми соціальної сфери: [зб. наук. робіт викладачів і студентів / за ред. Н. П. Павлик]. — Житомир: Вид-во Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2017. — С. 77 — 79.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку

використаних джерел (79 найменувань, 5 з яких – іноземною мовою), додатків.
У роботі міститься 6 таблиць, 17 рисунків. Загальний обсяг дипломного дослідження – 113 сторінок, з них 80 сторінок – основного тексту.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Отже, поставлені цілі та завдання на початку роботи можна вважати виконаними, адже було проаналізовано сутність і зміст поняття «віктимна поведінка» в теорії та практиці соціально-педагогічної діяльності. Також були охарактеризовані основні чинники та фактори формування віктимної поведінки в підлітковому середовищі та описано критерії ризику віктимізації підлітків. У дипломній роботі також були проаналізовані основні засади профілактичної діяльності, обгрунтовано зміст, форми та напрями соціально-педагогічної профілактики, і на основі аналізу теоретичних даних, була розроблена програма щодо соціально-педагогічної профілактики віктимної поведінки підлітків в умовах ЗНЗ.

1. Проаналізовано сутність і зміст поняття «віктимна поведінка» в теорії та практиці соціально-педагогічної діяльності. На сьогодні, в науковій літературі виділяють три основних підходи до тлумачення категорії «віктимність»: ситуаційний, особистісний та комплексний. Відповідно до комплексного підходу, віктимна поведінка – це поведінка, при якій жертва різними способами сприяє скоєнню злочину, або ж свідомо чи несвідомо створює суб'єктивні та об'єктивні умови для злочину і криміналізації, зневажаючи запобіжними заходами.

У різноманітній соціально-педагогічній літературі як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники наводять велику кількість класифікацій основних видів віктимної поведінки підлітків. Л.В. Франк виділив наступні види віктимності підлітків: особистісна, рольова, соціальна, активна і пасивна віктимність. М. П. Бурмака виділила особистісні профілі підлітків із віктимною поведінкою: імпульсивний, невротичний, особистісний, психопатичний, соціопатичний та демонстративний профіль особистості підлітка. А. В. Зелінський виділив такі види віктимної поведінки підлітків: конфліктна, провокуюча та легковажна. Також виділяють загальні характеристики віктимності підлітків: труднощі у прийнятті самостійних рішень, прагнення завжди мати підтримку від інших, подвійна мораль, нечесність та пригнічені емоції, а також зазвичай бурхлива та негативна реакція підлітка у відповідь на несхвалення та критику.

2. Охарактеризовані основні чинники та фактори формування віктимної поведінки в підлітковому середовищі та описано критерії ризику віктимізації підлітків. Загалом усі чинники віктимізації підлітків умовно розділяють на дві основні групи: внутрішні (індивідуальні) та зовнішні. До внутрішніх відносять: біопсихологічні, психологічні та соціально-психологічні. До зовнішніх належить диференціація суспільства, збільшення кількості стресових ситуацій, проблеми в родині підлітка та недоліки в діяльності суб'єктів з профілактики віктимізації. Існують також чинники віктимізації підлітків, що розподіляються за змістом і сутністю. Такі чинники В. І. Карамушка поділила на загальні та специфічні.

Також було охарактеризовано фактори, що сприяють становленню віктимної поведінки: індивідуально-психологічні, соціально-психологічні та фактори психолого-фізіологічного походження. О. О. Андроннікова сформулювала основні фактори виникнення віктимної поведінки, до яких віднесла: досвід переживання підлітком факту насильства в родині, сформований у підлітка комплекс психологічних якостей та відсутність відчуття соціальної підтримки зі сторони батька чи матері. Вітчизняний дослідник В. В. Терпелюк виділив критерії ризику віктимізації підлітків, а саме: віктимність особистості підлітка та віктимогенність його сім'ї.

3. Описано основні засади профілактичної діяльності в ЗНЗ, обґрунтовано зміст, форми та напрями соціально-педагогічної профілактики віктимної поведінки підлітків в умовах ЗНЗ. Соціально-педагогічна профілактика віктимної поведінки – це специфічна діяльність соціального педагога освітньо-виховного закладу, яка спрямована на нейтралізацію та усунення ситуацій, обставин та факторів, які можуть сформувати віктимну поведінку. Муханова І. Ф. та Голобородько К. М. виділяють основні напрями профілактики віктимізації підлітків: соціально-правовий, соціально-педагогічний, психолого-педагогічний та медико-психологічний напрям.

В основі загальної віктимологічної профілактики виділяють такі принципи, як: законність, гуманізм та справедливість, комплексність,

своєчасність і достатність та диференціація заходів впливу. Виділяють також основні форми профілактики віктимної поведінки підлітків: індивідуальні, групові та масові. Варто зазначити, що система соціально-педагогічної профілактики віктимної поведінки підлітків повинна включати різноманітні заходи. Такі заходи можуть бути декількох типів: нейтралізуючі, застережливі, компенсуючі та контролюючі.

4. Розроблена програма щодо соціально-педагогічної профілактики віктимної поведінки підлітків. Відповідно до отриманих результатів проведеного нами дослідження, підлітки схильні до проявів віктимної поведінки, а соціальні педагоги не здійснюють необхідну профілактичну та діагностичну роботу з виявлення та попередження віктимізації. Саме тому, орієнтуючись на виявлені ключові проблеми в даній сфері, нами було розроблено програму щодо соціально-педагогічної профілактики віктимної поведінки підлітків в умовах ЗНЗ, яка носить не лише профілактичний, а й розвиваючий характер. Запропонована програма передбачає реалізацію в рамках 4 основних блоків: вступний, теоретичний, практичний та підсумковий. Усі чотири блоки складаються із восьми занять: «Знайомство», «Моя родина-моя підтримка», «Самопізнання», «Самооцінка», «Безпечна поведінка. Моя безпека», «Розв'язання конфліктів у спілкуванні», «Самоконтроль і асертивність», «Відповідальність у моєму житті».

Отже, можна зробити висновок, що досягнуто мету дипломного дослідження, а саме: теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено соціально-педагогічну специфіку змісту та форм соціально-педагогічної профілактики віктимної поведінки підлітків в умовах ЗНЗ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андроннікова О. О. Віктимна поведінка підлітків: фактори виникнення і профілактика / О. О. Андроннікова // Психологічний журнал — 2005. — № 2. — С.15-20.
2. Андроннікова О. О. Психологічні фактори виникнення віктимної поведінки у підлітків: автореф. дис. канд. психол. наук: спец. 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології» / О. О. Андроннікова. — Москва, 2005. — 213 с.
3. Андрущенко В. П. Соціальна робота : енциклопедичний словник основ. термінів і понять / В. П. Андрущенко, В. І. Астахова, В. П. Бех. — К.: Інститут вищої освіти АПН України, 2002. — 535 с.
4. Андрущенко В. П. Соціальна робота: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / В. П. Андрущенко, Г. В. Карлінський. — К.: УДЦССМ «Україна», 2002. — 438 с.
5. Афанасьєва В. В. Соціально-педагогічна профілактика девіантної поведінки підлітків у діяльності загальноосвітньої школи: автореф. дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / В. В. Афанасьєва. — Луганськ, 2011. — 289 с.
6. Барановський Н. А. Введення в віктимологію: метод. посіб. / Н. А. Барановський. — Мінськ: Бел. інсти-т правоведення, 2002. — 118 с.
7. Баширова Т. Н. Профілактика віктимної поведінки: підручник /Т. Баширова. — Казань: вид-во «Фоліант», 2015. — 252 с.
8. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі: навч. посіб. [для студ. вищ. пед. навч. закл.] / О. В. Безпалько. — К.: Центр учбової літер-ри, 2009. — 208 с.
9. Білоус В. П. Чинники віктимізації неповнолітніх в Україні / В. П. Білоус // Право і суспільство. — 2016. — № 2. — С. 179 – 182.
10. Білоусова З. І., Гиренко С. П. Проблеми віктимної поведінки особистості: підручник / З. Білоусова, С. Гиренко. — Запоріжжя: вид-во «Світ», 1996. — 234 с.

11. Бовть О. В. Віктимна поведінка як психологічна проблема / О. В. Бовть // Соціальна психологія — 2004. — № 4. — С.14-22
12. Богданова І. М. Соціальна педагогіка: навч-метод. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / І. М. Богданова. — К.: Знання, 2008. — 343 с.
13. Бочелюк В. В. Особливості роботи психологів з попередження віктимної поведінки учнів підліткового віку // Збірник наукових статей. Психологічні науки — 2012. — № 11. — С. 99-105.
14. Бубнова І. С. Проблема віктимної поведінки підлітків і її соціально-педагогічна профілактика / І. С. Бубнова // Психологія в економіці та управлінні. — 2014. — №1. — С. 89-93.
15. Бумаженко Н. І. Віктимологія: навчально-метод. посіб. / Н. І. Бумаженко. — Вітебськ: УО «ВДУ ім. П. М. Машерова», 2010. - 115 с.
16. Вакуліч Т. М. Вивчення віктимності особистості неповнолітніх у психологічній літературі / Т. М. Вакуліч // Проблеми загальної та педагогічної психології — 2015. — № 9. — С. 46-53.
17. Вакуліч Т. М. Сутнісна характеристика особистісної віктимності як психологічного феномену / Т. М. Вакуліч // Актуальні проблеми психології — 2015. — № 24. — С.25-31.
18. Варчук Т. В. Віктимологія: навчальний посібник [для студ. вищ. пед. навч. Закл / Т. В. Варчук, К. В. Вишневецький, С. Я. Лебедев. — М.: Юніті-Дана, 2009. — 191 с.
19. Віктимність як соціально-психологічна проблема сучасності: матеріали Всеукраїнської студентської наукової конференції «Злочинність як суспільна проблема та шляхи її вирішення в Україні», (Харків, 4 лист. 2016 р.) / М-во осв. і науки України, Нац. юрид. уні-т ім. Я. Мудрого. - Харків: Нац. юридичний уні-т ім. Я. Мудрого, 2016. — 164 с.
20. Віктимологічна профілактика у запобіганні вбивств, що вчиняються неповнолітніми [Електронний ресурс]: / Горлач С. В. // Юридичний науковий електронний журнал — 2014. — №3. — С. 98-100. Режим доступу до ресурсу: http://lsej.org.ua/5_2014/27.pdf

21. Волянюк Н. Ю. Віктимологія та агресологія: навчальний посібник [для студ. вищ. навч. закладів] / Н. Ю. Волянюк, Г. В. Ложкіна. – Рівне: Принт Хауз, 2010. - 256 с.
22. Воронова Ю. В. Соціально-психологічні детермінанти віктимної поведінки неповнолітніх: авторефер. дис. на здобуття наукового ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.06 «Юридична психологія» / Ю. В. Воронова. – Харків, 2005. – 211 с.
23. Гамова Є. М. Формування вольової стійкості підлітків до віктимізації в умовах загальноосвітнього закладу: автореф. дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання і виховання» / Є. М. Гамова. — М., 2010. — 272 с.
24. Гаркавець С. О. Віктимологія: навч-метод. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Гаркавець Сергій Олександрович — Луганськ: СНУ ім. В. Даля, 2006. — 116 с.
25. Гендерна специфіка віктимної поведінки підлітків [Електронний ресурс]: / Бриліатова О. М. // Міжнародна науково-практична конференція на основі інтернет – форуму «Психологічний супровід освіти» — 2014. — № 3. — С. 23. Режим доступу до журн.: <http://mosi.ru/en/node/4690>.
26. Глинко О. Д. Віктимність підлітків. Причини, особливості прояву. [Електронний ресурс]: / О. Д. Глинко // Збірник наукових праць за результатами конференції «Телефон довіри як засіб допомоги підліткам» — 2010. — № 2. — С. 45. Режим доступу до ресурсу: http://psyjournals.ru/files/40524/sbornik_telefon_doveriya_Glinko.pdf
27. Голобородько К. М. Профілактика віктимної поведінки / К. М. Голобородько // Збірник наукових праць. Психологічні науки — 2014. — №4. — С. 34-41.
28. Давиденко В. Л. Віктимологічна профілактика як напрям протидії злочинності / В. Л. Давиденко // Європейські перспективи. — 2015. — № 1. — С. 78-81.

29. Джужа О. М. Віктимологічне значення психопрофілактичної роботи / О. М. Джужа, А. О. Джужа // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. — 2015. — №1. — С. 13-17.
30. Євтух М. Б. Соціальна педагогіка: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / М. Б. Євтух, О. П. Сердюк. — К.: МАУП, 2002. — 232 с.
31. Жигайло Н. І. Соціальна педагогіка : навч.-метод. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Н. І. Жигайло. — Львів : Новий Світ, 2007. — 256 с.
32. Калиняк М. Я. Соціально-педагогічні умови профілактики правопорушень підлітків в діяльності правоохоронних органів: автореф. дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / М. Я. Калиняк. — К., 2009. — 278 с.
33. Капська А. Й. Соціальна педагогіка : посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / А. Й. Капська. — К. : Центр навчальної літератури, 2003. — 256 с.
34. Карманова Ж. А. Профілактика віктимної поведінки підлітків як соціально-педагогічна проблема / Ж. А. Карманова, Р. Б. Маженова, Г. Н. Манашова // Журнал експериментальної освіти. — 2014. — №5. — С. 63-65.
35. Квашиш В. Е. Основи віктимології. Проблеми захисту прав потерпілих від злочинів / В. Е. Квашиш. — М.: Видавничий дім «Nota bene», 1999. — 280 с.
36. Кельбя С. Г. Віктимність та необхідність її профілактики [Електронний ресурс]: / С. Г. Кельбя, Б. А. Лєко // Вісник Чернівецького факультету Національного університету "Одеська юридична академія" — 2015. — №3. — С.136-143. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vchfo_2015_3_15
37. Коновалов В. П. Віктимна поведінка та її профілактика. Віктимологічні проблеми боротьби зі злочинністю / В. П. Коновалов // Психологічний журнал — 1982. — № 2. — С. 25-31.
38. Конькіна Є. В. Профілактика віктимної поведінки учнів засобами традиційної ляльки [Електронний ресурс]: / Є. В. Конькіна, А. М. Усачова // Психологія, соціологія і педагогіка. — 2016. — № 1. — С. 29. Режим доступу: <http://psychology.snauka.ru/2016/01/6362>

- 39.Левицька Т. Л. Віктимологічна профілактика дітей у сімейному вихованні / Т. Л. Левицька // Педагогічний процес: теорія і практика — 2014. — № 1. — С. 171-176. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pptp_2014_1_28
- 40.Лисовенко Б. С. Соціально-психологічні закономірності віктимної поведінки / Б. С. Лисовенко // Педагогіка і психологія: серія «психологія». — 2008. — № 3. — С. 85 – 90.
- 41.Літвінова О. В. Психологічні особливості підлітків з віктимною поведінкою / О. В. Літвінова, Н. М. Мороз // Проблеми загальної та педагогічної психології — 2015. — №5. — С. 45-50.
- 42.Логутова Є. В. Гендерні особливості віктимної поведінки підлітків / Є. В. Логутова // Сучасні проблеми науки і освіти — 2015. — № 1. — С. 10-19.
- 43.Малкіна – Пих І. Г. Віктимологія та психологія поведінки жертви / Ірина Германівна Малкіна – Пих. – М.: «Ексмо», 2010. – 864 с.
- 44.Малкова В. Д. Віктимологія і кримінологія: навч-метод. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / В. Д. Малкова — М.: ЗАО «Юстицинформ», 2006. — 528 с. (Серія «Освіта»).
- 45.Марінушкіна О. Є. Моє життя — мій вибір. Тренінг для старших підлітків щодо професійного самовизначення та кар'єрного зростання / О. Є. Марінушкіна, Т. В. Борисенко — Х.: Вид-во «Ранок», 2012. — 192 с.
- 46.Мельникова Є. Б. Діти та підлітки – жертви негативного впливу. Основні аспекти віктимізації / Мельникова Є. Б. // Правозахисник: теорія та практика — 1999. — № 2. — С. 17-26.
- 47.Михайлова Є. Л. Соціально-педагогічна профілактика віктимної поведінки підлітків в освітніх закладах / Є. Л. Михайлова, Д. Н. Грушевський // Вісник ВДУ. — 2015. — № 4. — С. 98-104.
- 48.Мірошніченко Т. О. Актуальність ролі віктимологічних знань у профілактиці злочинності / Т. О. Мірошніченко // Право і безпека — 2015. — №4. — С. 97-101.

- 49.Мудрик А. В. Соціальна педагогіка / А. В. Мудрик; під. ред. В. А. Сласселіна. – М.: Видавничий центр «Академія», 2000. – 200 с.
- 50.Мустаєва Ф. А. Основи соціальної педагогіки: підруч. [для студентів вищих педагогічних навчальних закладів] / Ф. А. Мустаєва. — М.: Академічний проект, 2001. - 416 с.
- 51.Муханова І. Ф. Профілактика віктимної поведінки молоді / І. Ф. Муханова // Психологічні науки. — 2015. — №4. — С. 171-174
- 52.Нікітіна Ю. В. Особливості віктимної поведінки підлітків / Ю. В. Нікітіна, М. П. Семкова // Вісник Удмурського університету — 2003. — № 3. — С.62 – 66.
- 53.Палубинський В. І. Віктимологічні аспекти профілактики правопорушень / В. І. Палубинський. – М.: Вид-во «Юридична література», 1980. – 668 с.
- 54.Папуша В. В. Віктимні аспекти проблемної поведінки підлітків / В. В. Папуша // Психологічні науки. — 2010. — №2. — С. 119-121.
- 55.Петровський В. А. Соціальна психологія: енциклопедичний словник основ. термінів і понять / В. А. Петровський, М. Ю. Кондратьєв. – М.: «Мова», 2006. – 176 с.
- 56.Попова Т. А. Соціально-педагогічний супровід підлітків з ризикованою поведінкою в умовах виховної системи школи / Т. А. Попова, І. В. Улянова, І. Г.Євсєєва // Сучасні проблеми науки і освіти. — 2016. — №5. — С. 29-35.
- 57.Рень Л. В. Підліткова віктимність у соціально-педагогічному вимірі. [Електронний ресурс]: / Л.В.Рень // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету: педагогічні науки. — 2016. — №133. — С. 177-180. Режим доступу до ресурсу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2016_133_44
- 58.Рівман Д. В. Віктимологія: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / Д. В. Рівман, В. С. Устинов. – М.: Гардарики, 2000. – 320 с.
- 59.Сейко Н. А. Соціальна педагогіка: метод. посіб. / Н. А. Сейко. – Житомир: Житомир. держ. пед. ун-т, 2002. – 260 с.

60. Терпелюк В. В. Критерії, показники та рівня ризику віктимізації підлітків – учнів загальноосвітніх шкіл / В. В. Терпелюк // Педагогічний вісник — 2012. — № 38. — С. 40-45.
61. Терпелюк В. В. Соціально-педагогічна профілактика віктимної поведінки підлітків – учнів ЗНЗ: автореф. дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / В. В. Терпелюк. — К., 2015.—289 с.
62. Терпелюк В. В. Сутність соціально-педагогічної профілактики віктимної поведінки підлітків – учнів загальноосвітніх шкіл / В. В. Терпелюк // Педагогічний часопис Волині — 2015. — №3. — С. 80-83.
63. Тонконог І. С. Робота соціального педагога з профілактики віктимної поведінки підлітків / І. С. Тонконог // Педагогічні науки. — 2012. — № 1. — С. 49-55.
64. Туляков В. А. Віктимологія: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / В. А. Туляков. — Одеса: Юридична література, 2000. — 336 с.
65. Туляков В. О. Вчення про жертву злочину (соціальні та правові основи): автореф. дис. д-ра юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право і кримінологія; кримінально-виконавче право» / В. О. Туляков. — Одеса, 2001. — 39 с.
66. Фоміних К. С. Психологічні механізми віктимності [Електронний ресурс] / Катерина Сергіївна Фоміних // Науково-методичний електронний журнал — 2014. — №5. — С. 20-25. Режим доступу до ресурсу: <http://cyberleninka.ru/article/n/psihologicheskie-mehanizmy>
67. Франк Л. В. Віктимологія та віктимність: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / Л. В. Франк. — Душанбе: «Ірфон», 1972. — 293 с.
68. Франк Л. В. Деякі теоретичні питання становлення віктимології: підручник [для студ. вищ. навч. закл.] / Л. В. Франк. — Владивосток «Дагель», 1974. — 267 с.
69. Хархан О. М. Психологічні особливості віктимної поведінки підлітків: автореф. дис. канд. пед. наук: спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / О. М. Хархан. — Одеса, 2006. — 304 с.

- 70.Ходорчук А. Я. Соціальна робота в Україні: теорія і практика: навч. – метод. посіб. [для підвищення квалі-ції працівн. ЦССДМ] / А. Я. Ходорчук — К.: ДЦССМ, 2002. — 172 с.
- 71.Шевців З. М. Основи соціально-педагогічної діяльності: навчальний посіб. / З. М. Шевців. – К.: Центр учбової лі-ри, 2012. – 246 с.
- 72.Шевченко Л. О. Особливості віктимності неповнолітніх [Електронний ресурс]: / Є. В. Логутова, Ю. О. Оберемко // Форум права — 2014. — №4. — С. 353–358. Режим доступу до ресурсу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_4_63.pdf
- 73.Шевченко Л. О. Психологічні характеристики віктимної особистості / Л. О. Шевченко // Вісник Кримінологічної асоціації України. — 2013. — №5. — С.181-185.
- 74.Шишко О. Я. Деякі особливості віктимної поведінки підлітків / О. Я. Шишко // Соціальна робота в Україні : теорія і практика — 2010. — №3. — С.41-48.
- 75.Mendelsohn B. The Origin of the Doctrine of Victimology / B. Mendelsohn. – USA: Excerpta Criminologica, 1963. – 239 p.
- 76.Navies P. Victimization of teenagers in educational institutions / Peter Navies, Patrick Francis, William Jupp // Theory, Research and Policy — 2003. — №1. — P. 41-48.
- 77.Sgarzi I. Victimology: a study of victims and their roles / I. Sgarzi, J. Deviltt. – New jersey: Taylor & Francis, 2003. – 198 p.
- 78.Wallace H. Victimology: legal, psychological, and social perspectives /Harvey Wallace, Ciff Roberson. — [3-rd Edition]. — Boston, 2010. — 384 p.
- 79.Wolhuter L., Olley N., Denham D. Victimology: victimisation and victims' rights. / L. Wolhuter, N. Olley, D. Denham. – USA: Taylor & Francis, 2009. – 311 p.